

EUROBAROMETRU 69

OPINIA PUBLICĂ ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Primăvara 2008

RAPORT NAȚIONAL

-sinteza-

ROMÂNIA

Sondajul a fost efectuat la cererea și sub coordonarea Direcției Generale Comunicare.

care.

Raportul a fost produs pentru Reprezentanța Comisiei Europene în România.

Documentul nu reprezintă în mod necesar punctul de vedere al Comisiei Europene.

Interpretările și opiniile pe care le conține aparțin exclusiv autorului.

Sinteza¹ : România socială în context european

Ce s-a schimbat în starea de spirit a românilor ?² În numai jumătate de an, cât a trecut din toamna 2007 până în primăvara 2008, nu s-a schimbat nimic fundamental. Firesc, dacă avem în vedere că este vorba de un interval de numai câteva luni de zile. În primăvara 2008, când au fost culese datele, 53% dintre români se declarau a fi mulțumiți de viața personală. Mai mult cu patru puncte procentuale decât cu jumătate de an înainte. Putem vorbi de o creștere a mulțumirii românilor față de calitatea propriei vieți? Nu. Diferența este redusă, sporul nu este statistic semnificativ³. De fapt, dacă mărim intervalul pentru comparație constatăm că ponderea mulțumiților cu un an înainte, în primăvara 2007, era tot de 53%.

Dacă extindem și mai mult intervalul de observare, la doi ani de zile, atunci răspunsul se modifică. Pe durata respectivă, starea de mulțumire socială a românilor a sporit considerabil, cu 10 puncte procentuale. Numai bulgarii au avut un spor mai mare, de 15 puncte procentuale, în același interval de timp. Pe total UE, starea de satisfacție față de viață a rămas, în ultimii doi ani de zile, relativ constantă, la un nivel de 77-78% mulțumiți. Evident, mult dincolo de modestul procent de 53% pentru România.

Altfel spus, la fel de nemulțumiți ca acum un an, dar semnificativ mai bine decât acum doi ani. Da, aceasta este ideea. Împreună cu bulgarii, ungurii și portughezii constituim „elita nemulțumirii” în raport cu viața pe care o ducem.

Sondajele anterioare indicau un mare deficit de satisfacție, dar o bogăție de optimism. Mai este valabilă caracterizarea? Da. Ponderea românilor care apreciază că peste 12 luni vor trăi mai bine este (în sensul de „era la momentul EB69”) de 44%. Numai suedezii aveau o pondere mai mare de optimiști, de 50%. Diferențele față de starea de spirit din Suedia sunt majore însă. Acolo avem de a face cu o

¹ Autor: Dumitru Sandu

² Am conceput sinteza, în esență, ca interviu autoaplicat. Am încercat în acest fel să creez premisele unei mai bune comunicări cu cititorul (mai ales cu cel care este fie jurnalist, fie obișnuit cititor de jurnale), știind faptul că în conținut raportul este încărcat cu multă informație. Nu este, însă, sută la sută format de interviu. Am mai tolerat în cuprinsul lui și câteva prezentări de ordin grafic sau tabelar, plus subsoluri cu informație de ordin tehnic, pentru eventualii cititori care agreează argumentarea de detaliu. Interviuul nu trădează raportul ci, sper, îl rezumă, simplifică și, pe alocuri, completează.

³ Fundamentare prin rezultate ale testului t pentru diferența între procente.

societate de oameni mulțumiți (95%!) și optimiști, pe când în România oamenii sunt optimiști dar printre cei mai nemulțumiți dintre europeni. Examinând cifrele pe câțiva ani în urmă s-ar putea spune că o societate intră în topul optimismului la nivel european (în sensul de „european în cadrul UE”) dacă depășește pragul de 39-40% optimiști. De cel puțin doi ani de zile au rămas în acest top al optimismului social Suedia, Danemarca, Marea Britanie și România.

În ce direcție se îndreaptă lucrurile în România? După ultimul Eurobarometru, foarte bună: 53% dintre românii intervievați apreciază că „în genere lucrurile se îndreaptă în direcția corectă” în România. Este o pondere mare a celor care văd în termeni pozitivi evoluția societății de care aparțin, dacă luăm în seamă faptul că procentele corespunzătoare sunt de 42% pentru cetățenii din Noile State Membre ale UE , valul 2004 (NSM10), și de numai 29% în vechile state membre (UE15). Optimismul societal al românilor este, ca și cel referitor la viața individuală, unul de nivel maxim. Ne aflăm în aceeași categorie de optimism societal de vârf, alături de polonezi, finlandezi, estonieni, maltezi și ciprioți. În toate aceste cazuri ponderea celor care apreciază că propria societate se îndreaptă într-o direcție corectă este de cel puțin 50%. Danezii și suedezii pe care i-am menționat anterior ca având un nivel ridicat de optimism personal înregistrează, în seria societăților din UE15, un optimism societal de nivel ridicat, dar cu puțin sub pragul anterior menționat de 50%.

Observ că românii, suedezii și danezii apar în ambele topuri de optimism personal și de optimism societal. Să tragem de aici concluzia că cele două tipuri de optimism sunt legate între ele? Este în mod sigur un fenomen de contaminare, contagiere între credințele „mie o să îmi fie bine” și „în țara mea lucrurile merg în direcția corectă”⁴. În plus știm că sentimentele de optimism personal se convertesc în mai mare măsură în optimism societal la nivelul societăților în schimbare, respectiv în cazul celor care aparțin de NSM.

⁴ Am codificat variabila referitoare la „direcție” cu trei valori pentru „corect”, „nu știu” și „greșit” și variabila optimism personal tot cu trei valori ordinale. Regresia direcției asupra optimismului personal are pentru România $b=0.33$, semnificativ diferit de 0 pentru $p=0.01$. Coeficienții corespunzători sunt de 0.37 pentru NSM10 și de 0.18 pentru UE15. În toate cazurile valorile lor sunt semnificativ diferite de 0.

De fapt, ce are în minte românul care spune că „lucrurile merg în direcția corectă” în țară? N-aș putea să răspund exact la întrebare cu datele de sondaj. Pentru astfel de probleme pot fi de mai mare folos cercetările calitative, interviurile în profunzime. Din „cernerea statistică și sociologică” a cifrelor din Eurobarometru se pot formula totuși câteva ipoteze. O persoană din România tinde să considere schimbările din țară ca fiind de sens pozitiv dacă:

- este mulțumită de propria viață,
- apreciază că puterea de cumpărare a propriei gospodării a sporit în ultimii ani⁵,
- are o părere bună despre instituții fundamentale ale statului precum guvernul, parlamentul și justiția.

Putem vorbi de societăți optimiste sau pesimiste așa cum vorbim de oameni optimiști sau pesimiști?

Pesimismul și optimismul la nivel de societate, ca și la nivel de individ, sunt stări dinamice, caracteristice pentru etape, perioade specifice. În perioada actuală societatea românească se încadrează, alături de cea suedeză și daneză, în categoria celor cu optimism de nivel ridicat, în creștere. Nivelul optimismului este ridicat, în context european, și în Franța, Marea Britanie și Malta, dar acolo se află pe o tendință descendentă. La cealaltă extremă se află societățile cu grad sporit de pesimism și tendință de accentuare a acestui gen de stare de spirit. Este cazul societăților central-europene din Ungaria, Cehia, Slovenia și Austria.

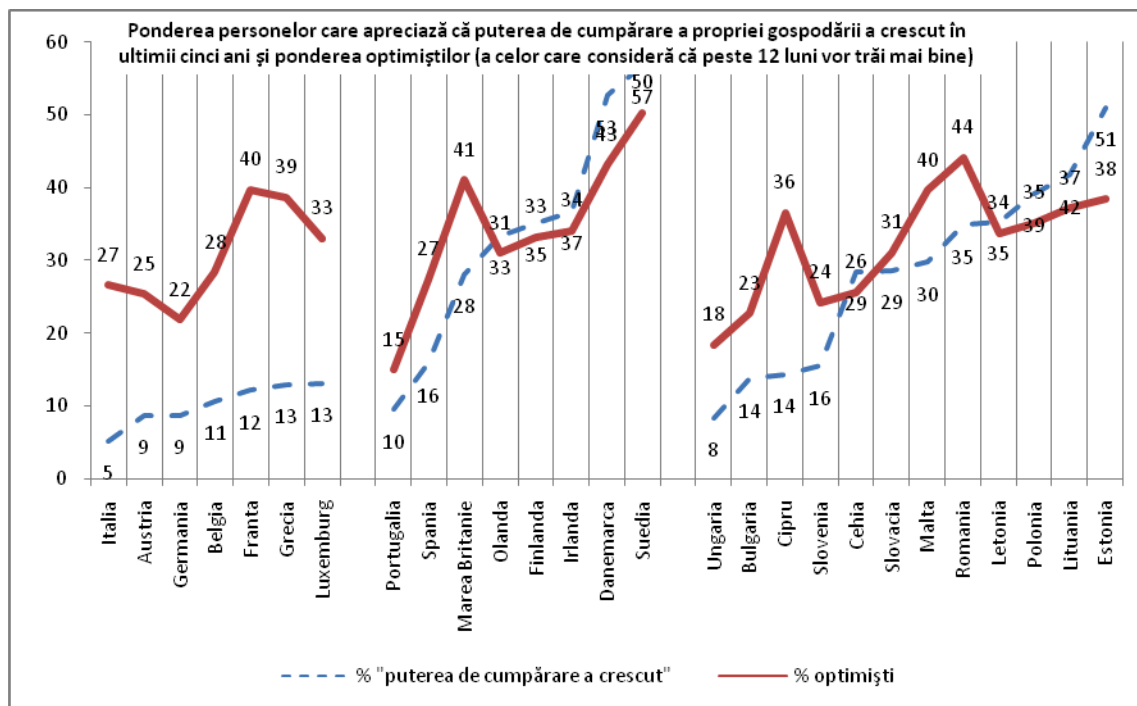
SOCIETĂȚILE DUPĂ STAREA ȘI DINAMICA OPTIMISMULUI SOCIAL			
	cu optimism în creștere	cu optimism în dedin	
optimiste	România Suedia Danemarca	Marea Britanie Franța Malta	
cu nivel mediu de optimism	Grecia Cipru Luxemburg	Lituania Polonia Slovacia	Belgia Letonia Spania

⁵ Din totalul celor aproape o treime dintre români care apreciază că în ultimii ani puterea de cumpărare a gospodăriei proprii a sporit, 70% susțin că „lucrurile merg în direcția corectă”. Procentul corespunzător din totalul celor care, dimpotrivă, apreciază că au sărăcit, ponderea corespunzătoare este de numai 28%.

	Olanda	Finlanda	Irlanda
		Estonia	
pesimiste		Germania	Slovenia
		Bulgaria	Cehia
		Italia	Ungaria
		Portugalia	Austria

(Clasificarea este fundamentată prin datele din Tabelul 1 din cuprinsul lucrării.)

De ce anume pot fi legate stările de optimism-pesimism la nivel societal? Determinările sunt multiple, complexe. Dintre datele disponibile în Eurobarometru, cele care au relevanță directă pentru producerea respectivelor stări de spirit sunt cele referitoare la dinamica economică a gospodăriei proprii. Persoanele din gospodăriile în care a fost percepută o creștere a puterii de cumpărare în ultimii cinci ani au tendința de a manifesta optimism. Pesimismul este semnificativ asociat cu percepția unei deteriorări a puterii de cumpărare în propria gospodărie.

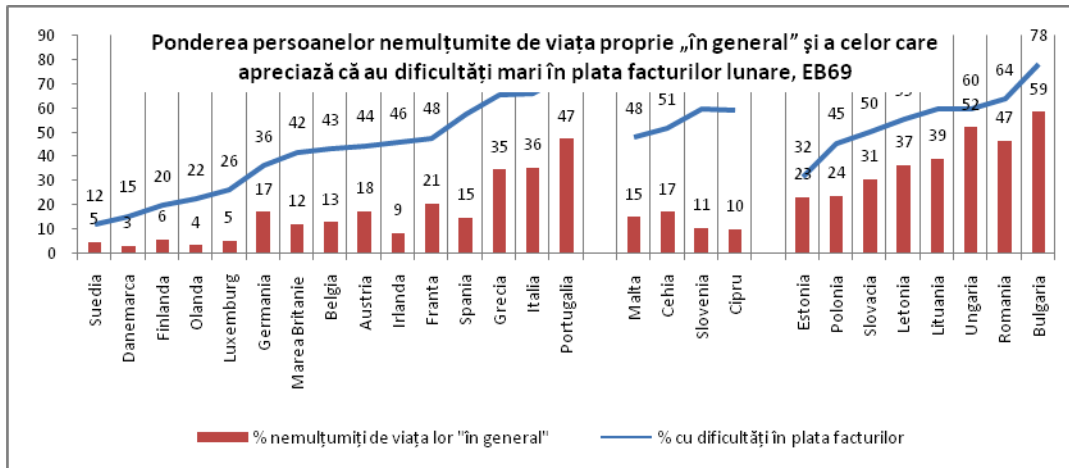
În România, aproape o treime dintre persoanele intervievate în EB69 declară că puterea de cumpărare a propriei gospodării a sporit în ultimii cinci ani. Cei care consideră că puterea de cumpărare a gospodăriei proprii a scăzut sunt în proporție de 27%. Restul este reprezentat de cei care apreciază că

nu s-a schimbat nimic în situația economică a gospodăriei lor. Cu o astfel de situație, România, în cadrul țărilor din grupul Noilor State Membre ale UE (NSM), se încadrează în categoria celor care au o pondere ridicată a populației în categoria celor cu percepție pozitivă asupra dinamicii economice a gospodăriilor proprii. Este grupa formată din Polonia, România, Lituania și Estonia. Situația opusă, cu pondere mare a persoanelor care au o percepție negativă asupra puterii de cumpărare proprii, este specifică, în gruparea NSM, pentru Ungaria, Slovenia și Cipru. Peste 50% din populația acestor țări apreciază că puterea de cumpărare a gospodăriilor proprii s-a redus în ultimii cinci ani de zile.

Dar stările de mulțumire-nemulțumire față de viața proprie, în general, cu ce pot fi asociate la nivel societal? Pot fi explicate simplu? De deosebită relevanță, și în limita datelor disponibile prin EB69, sunt situațiile legate de plata facturilor lunare. O pondere mare dintre românii intervievați (64%) apreciază că au dificultăți mari sau foarte mari în a achita facturile lunare. Procente apropiate sau mai mari de persoane care fac aprecieri similare sunt înregistrate în Lituania, Letonia, Ungaria, Slovenia și Bulgaria. Tendințial, la nivel de țară, ponderea mare a nemulțumiților de calitatea propriei vieți sporește odată cu creșterea ponderii celor care se plâng de dificultăți în plata facturilor lunare. În categoria NSM se înregistrează procente ridicate pe ambii indicatori mai ales pentru Bulgaria, România și Ungaria. Estonia, Polonia și Slovacia sunt exemple de societăți din NSM în care se înregistrează niveluri reduse și pentru nemulțumirea legată de calitatea vieții și pentru îngrijorările legate de plata facturilor lunare.

Slovenia, Cehia, Malta și Cipru par să fie societăți care fac excepție de la regula anterior menționată. În cazul lor, îngrijorările materiale legate de plata facturilor lunare sunt de nivel redus. Ar fi de așteptat, în consecință, să fie înregistrate ponderi reduse ale nemulțumiților în legătură cu calitatea vieții. Și totuși nu este așa. Nemulțumirile sunt puternice. Alți factori decât cei strict economici ar putea fi responsabili pentru această situație. Posibil să fie vorba de un nivel de aspirații foarte ridicat, condiție favorabilă pentru nemulțumire, în condițiile în care resursele materiale ale populației sunt de nivel mediu, în context european.

În seria societăților din UE15, Grecia, Italia și Portugalia sunt caracterizate prin nemulțumire socială accentuată, în asociere cu o îngrijorare crescută față de plata facturilor lunare. Țările nordice, Suedia, Danemarca, Finlanda și Olanda reprezintă situația opusă, cu un nivel de nemulțumire redus în ce privește calitatea propriei vieți și cu o foarte slabă îngrijorare financiară a populației.

Oamenii sunt mulțumiți sau nemulțumiți, optimiști sau pesimiști numai în funcție de starea materială, de cum evoluează puterea de cumpărare a gospodăriei proprii sau de capacitatea de a achita facturile lunare? Parte din răspuns este sugerată prin întrebare. Nu, în ecuația fericirii sau a optimismului intră și mulți alți factori. Între ei, în limita datelor disponibile prin Eurobarometru, doresc să îi menționez pe cei de natură instituțională. Oamenii tind să aprecieze că lucrurile merg în direcția bună pentru propria țară nu numai dacă simt că le sporește puterea de cumpărare în gospodărie, ci și dacă au încredere în guvernul țării sau în justiția din propria țară.

Care mai este nivelul de încredere al românilor în justiție? Staționar. În decurs de un an și jumătate, în comparație deci cu începutul anului 2006, ponderea românilor care au încredere în justiție rămâne în intervalul de 26-28%. Pe termen scurt, în ultima jumătate de an, instituțiile care au câștigat cel mai mult în ce privește încrederea populației sunt cele media. Radioul și presa scrisă înregistrează un spor de încredere de 10 puncte procentuale și televiziunea de șase. Instituțiile politice, deși sunt la un nivel foarte scăzut de încredere, au înregistrat totuși sporuri semnificative în scorurile de încredere în ultima jumătate de an – de la 17% la 22% pentru parlament, de la 11% la 18% pentru partidele politice și de la

21% la 25% în raport cu guvernul. Toate cifrele menționate sunt semnificative pentru un fragil proces de refacere a încrederii populației din România în instituțiile naționale. Spun „fragil” pentru că, în pofida creșterilor menționate, nivelul de încredere în instituțiile naționale rămâne redus, sub nivelul înregistrat în primăvara anului 2006. În plus, o tendință este de considerat ca atare, durabilă, dacă se va continua.

Față de media din UE, cum stăm cu încrederea românilor în instituții? Depinde de tipul de instituție. Raportarea românilor la mass-media este de departe mai bună decât în restul UE. În raport cu justiția și poliția, românul mediu este semnificativ mai neîncrezător decât cetățeanul mediu din NSM10 sau din UE15. Încrederea în armată (70%) este la nivelul mediu din UE. Raportarea de încredere la instituțiile politice - guvern, parlament, partide – este realizată de români într-un mod similar cu cel din UE, respectiv cu multă neîncredere. Ca și pentru alte fenomene de stare de spirit, raportarea populației la instituțiile naționale prin încredere urmează anumite modele naționale sau regionale.

Românii practică un model dominat prin încredere înaltă în mass-media și prin puternică neîncredere în instituțiile politice și în cele ale ordinii publice (justiție și poliție). Semănăm cu cehii, slovacii, lituanienii și letonii.

MODEL DE ÎNCREDERE INSTITUȚIONALĂ	Cea mai bună reprezentare a modelului	Țări cu profil apropiat de model dar diferite, totuși
<i>Încredere generalizată în instituțiile politice, de ordine publică și media</i>	Austria, Olanda, Irlanda, Estonia	Finlanda
<i>Încredere sporită în instituțiile politice, și de nivel mediu în cele de ordine publică și media</i>	Spania, Suedia, Luxemburg	Danemarca, Cipru, Malta
<i>Încredere numai în mass-media</i>	România, Slovacia, Cehia, Lituania, Letonia	Bulgaria, Polonia, Slovenia
<i>Tipic pentru media din UE</i>	Franța, Germania	Marea Britanie
<i>Neîncredere generalizată în instituțiile politice, de ordine publică și media</i>	Ungaria, Italia	Grecia

Pentru argumentare, vezi figurile 13 și 14

Tipul de societate caracterizat prin neîncredere generalizată în instituțiile naționale este reprezentat de Italia și Ungaria. La polul opus, cu tendințe de încredere generalizată sunt austriecii, olandezii, irlandezii

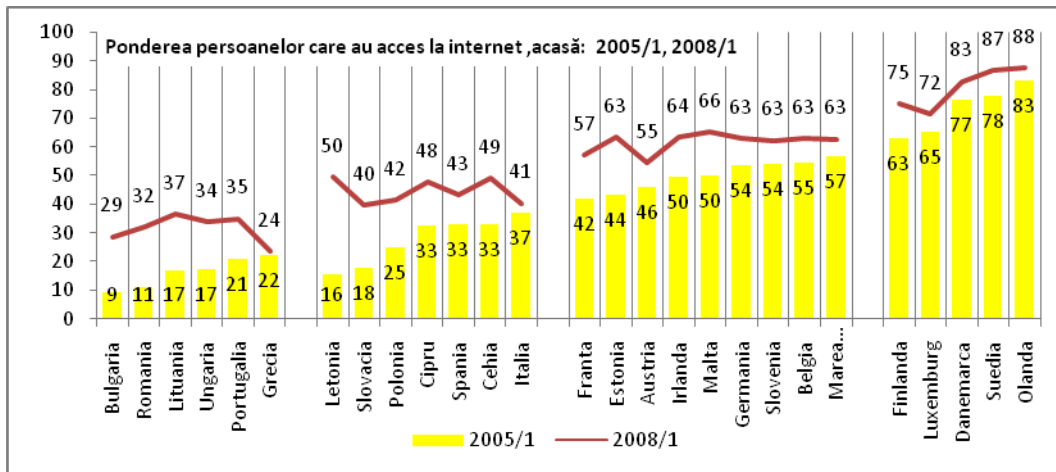
și estonienii. Cei mai aproape de media din UE, sub aspectul modelului de încredere în instituțiile naționale, sunt germanii și francezii.

Suntem tot în topul națiunilor cu încredere în UE? Cu 66% persoane care au încredere în UE ne aflăm la același nivel cu spaniolii și slovenii. Polul de încredere maximă, cu 71%, se afla în primăvara anului 2008 în Republica Cipru. România era încă, în 2005, țara cu cea mai mare încredere în UE din totalul celor care o alcătuiesc în prezent. Din 2006, de la un val la altul, polul de încredere maximă în UE trece prin Ungaria, Slovenia, Belgia și Estonia. Exceptând episodul cu Belgia, ruta încrederii maxime în UE, după 2004, a străbătut societățile din NSM.

Ruta de încredere în UE trece în esență pe urmele lăsate de beneficiile percepute de populație în legătură cu avantajele faptului de a fi stat membru UE. Pentru România, spre exemplu, ponderea persoanelor care declară că au încredere în UE este, practic, egală cu cea a persoanelor care susțin că țara are avantaje datorită situației de a fi stat membru UE. Pe ansamblu, curba încrederii în UE urmează curba percepției avantajelor de a fi un stat membru al Uniunii. Sunt însă și excepții notabile, precum Irlanda, în care există o puternică opinie că țara a avut avantaje de pe urma calității de membru în Uniune, dar nivelul de încredere în instituții este redus.

Desigur, este important să știm ce s-a întâmplat cu satisfacția față de viață, încrederea în instituții, optimismul sau îngrijorările legate de plata facturilor curente sau de creșterea prețurilor. Este fațeta subiectivă a României sociale. Spune ceva Eurobarometrul și despre schimbările comportamentale?

Destul de puțin pentru că acest sondaj comparativ european este concentrat pe stări de spirit. Există totuși o informație de mare relevanță legată de comportamentele populației în materie de comunicare modernă. Accesul la internet s-a triplat practic în România în ultimii trei ani. Fenomenul este specific țărilor care erau și sunt încă cel mai slab conectate la internet în contextul UE. Creșteri similare au avut și Bulgaria, Ungaria, Letonia și Lituania. Sunt semne clare ale unui proces de reducere a decalajelor în stratificarea informatică a populației din Uniune.

Țările cele mai bogate în oportunități de acces la internet – Suedia, Danemarca, Finlanda, Olanda și Luxemburg sunt, în același timp, țările în care populația are cel mai înalt grad de mulțumire față de propriul mod de viață. La celălalt pol, săracii Europei în materie de acces la internet – Bulgaria, România, Ungaria și Lituania – sunt în același timp principalii poli de nemulțumire față de calitatea vieții proprii.

Desigur, nu spun ca “internetul aduce fericirea”, dar sunt suficiente motive să cred că o favorizează, că există procese comune care susțin și difuzarea intangibilei fericiri sociale și pe cea a extinderii oportunităților de comunicare.